

## CULTURA DE SECURITATE CA FUNDAMENT AL CONSTRUCȚIEI IDENTITARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA<sup>23</sup>

Andrei FORTUNA<sup>24</sup>

Tudor PAȘCAN<sup>25</sup>

**Abstract.** *The article examines how security culture plays a crucial role in shaping identity in the Republic of Moldova, especially against a backdrop of external pressures, hybrid threats, and the competing narratives of Europe and Eurasia. The authors point out that without a shared identity, people's views on security and the state's ability to bounce back are directly impacted, making them more susceptible to outside influence and information manipulation. By using a societal security framework and constructivist views on identity, the article underscores that European integration serves as both a strategic and moral foundation for building a democratic identity that aligns with Western ideals. It stresses the importance of fostering a European security culture through civic education, media literacy, strategic communication, and including minority voices to promote societal unity and safeguard democratic values. Ultimately, the article concludes that security is a key part of collective identity, and embracing the European model is essential for the state's modernization and asserting its strategic independence in the region.*

**Keywords:** *security culture; societal identity; societal security; resilience; European integration; information warfare; geopolitics; Republic of Moldova.*

### Introducere

Conceptul de cultură de securitate devine din ce în ce mai relevant în contextul schimbărilor geopolitice din Europa de Est. Republica Moldova, situată la intersecția intereselor Uniunii Europene și Federației Ruse, se confruntă cu provocarea de a-și întări reziliența societății și de a-și defini o identitate strategică clară. Procesul de construire a identității după independență a fost influențat de ambiguități politico-culturale, polarizare geopolitică și vulnerabilități informaționale, toate acestea având un impact asupra modului în care publicul percepe securitatea (Serebrian 2020, 52).

În cadrul teoriei securității societale, securitatea nu se limitează doar la apărarea teritoriului și a infrastructurii, ci include în mod esențial protejarea identității colective a unei comunități (Buzan, Wæver și de Wilde 1998, 24). Această abordare este crucială pentru Republica Moldova, unde disputele legate de trecut, limbă și orientarea geopolitică generează dileme identitare ce pot slăbi coeziunea socială (Cenușa 2021, 10).

Procesul de construcție națională a Republicii Moldova este încă în desfășurare, iar lipsa unui consens identitar cu privire la direcția strategică a statului se reflectă în

<sup>23</sup> Prezentul articol a fost elaborat în cadrul proiectului instituțional „Contribuția UE și a României la securitatea civilă în Republica Moldova: politici, parteneriate strategice și consolidarea identității europene”, implementat în conformitate cu codul 25.80013.0807.46ROMD.

<sup>24</sup> Doctor în istorie, Universitatea de Stat din Moldova, andreifor@gmail.com

<sup>25</sup> Doctoand, Universitatea de Stat din Moldova, E-mail: tudorpascan@gmail.com ...

divergențele de percepție asupra securității. O parte a populației continuă să vadă Rusia ca pe un garant al stabilității, în timp ce segmentul pro-european o consideră principalul generator de amenințări (IPIS 2024, 5). În contextul războiului Federației Ruse împotriva Ucrainei, această fractură identitară devine o vulnerabilitate majoră, care poate fi exploatată prin campanii de dezinformare și manipulare narativă (Calus 2022, 18). Astfel, cultura de securitate este strâns legată de abilitatea societății de a recunoaște amenințările hibride și de a reacționa într-un mod coordonat (European Commission 2022).

În același timp, procesul de fundamantare a identității naționale pe valori și standarde europene — democrație, pluralism, supremația legii — ajută la consolidarea unei identități strategice orientate spre spațiul occidental (Bărbulescu 2019, 57). În această viziune, cultura de securitate devine esența unei identități democratice care se afirmă nu prin antagonisme istorice, ci prin apartenența declarată la o comunitate politică europeană (Popescu 2023, 74). De aceea, Republica Moldova are nevoie de un proiect societal care să armonizeze cultura de securitate cu identitatea europeană emergentă, un proiect ce trebuie susținut atât instituțional, cât și social, prin educație, comunicare strategică și parteneriate care să întărească reziliența statului și a fiecărui cetățean (NATO 2023).

### **Cadrul conceptual: cultură de securitate și identitate societală**

Cultura de securitate se referă la totalitatea valorilor, percepțiilor și comportamentelor colective legate de securitatea statului și a cetățenilor (Buzan, Wæver și de Wilde 1998, 24). Din perspectiva securității societale, identitatea este strâns legată de protejarea stilului de viață și a valorilor comunității (Buzan 2008, 82).

În Republica Moldova, identitatea colectivă a fost influențată de o serie de factori istorici, culturali și geopolitici, ceea ce a dus la o complexitate aparte în formarea conștiinței naționale. Pe de o parte, ambivalențele istorice și culturale legate de apartenența la spațiul românesc au avut un impact profund asupra percepțiilor identitare: pentru o parte semnificativă a populației, „lumea românească” este văzută ca un reper natural al continuității istorice și al proximității culturale. Pe de altă parte, moștenirea sovietică a menținut o orientare geopolitică diferită, determinând o parte a societății să se uite spre Comunitatea Statelor Independente ca fiind o zonă naturală de apartenență, ceea ce a generat o competiție de narațiuni identitare între influențele occidentale și cele estice.

În plus, diversitatea etnică și lingvistică a statului — incluzând comunități găgăuze, ucrainene, ruse și bulgare — joacă un rol important în pluralismul identitar, dar poate genera și diferențe de percepție cu privire la statalitate, istoria recentă și orientarea strategică a țării. Astfel, identitatea colectivă din Republica Moldova nu se prezintă ca un bloc monolitic, ci ca un ansamblu dinamic, în continuă negociere, influențat de trecut, de prezentul geopolitic și de structura multiculturală a societății. Lipsa consensului identitar afectează, implicit, percepția amenințărilor și capacitatea de mobilizare societală (Cenusa 2021, 10).

Aceste elemente definesc o pluralitate identitară care, deși poate sprijini un model civic incluziv al identității, rămâne vulnerabilă în fața competitorilor narativi geopolitici, în special în contextul conflictului dintre orientarea europeană și proiectul neo-imperial al Federației Ruse (Serebrian 2020, 41). De exemplu, în timp ce o parte semnificativă a

populației vede Uniunea Europeană ca pe un garant al dezvoltării și securității democratice, un alt segment rămâne deschis la narațiunile pro-ruse, care prezintă integrarea europeană ca pe o pierdere a suveranității și a „valorilor tradiționale” (Calus 2022, 22). Mai mult, influența mediatică străină determină diferențe semnificative în percepția actorilor internaționali: Rusia este percepută mai puțin ca o amenințare în mediile dominate de mass-media rusofonă (IPIS 2024, 7). Acest lucru cristalizează o securitate percepută diferit în interiorul aceleași societăți, creând dificultăți în formularea și implementarea politicilor publice de securitate (Oshkalo 2023, 13).

În aceste condiții, construirea unei culturi de securitate solide în Republica Moldova necesită un set de intervenții sistemice care să acționeze simultan asupra infrastructurii instituționale și a mentalităților colective. Un prim pas important este educația civică și alfabetizarea media, care ar trebui să devină elemente esențiale în formarea noilor generații, capabile să recunoască manipularea și să dezvolte gândirea critică. Într-o eră a războiului informațional, educația devine un instrument vital pentru apărarea națională. De asemenea, promovarea identității europene este crucială, servind ca un fundament valoric și de securitate pentru societatea moldovenească. Integrarea în spațiul european nu este doar un obiectiv politic, ci și o alegere civilizațională care oferă cadrul normativ, instituțional și cultural necesar pentru protejarea libertăților și dezvoltarea democratică.

În același timp, comunicarea strategică a instituțiilor statului trebuie să fie întărită, astfel încât mesajele oficiale să contracareze eficient propaganda străină și campaniile de manipulare care vizează destabilizarea ordinii democratice. O comunicare clară, transparentă și orientată către cetățean poate spori încrederea publicului și poate preveni distorsionarea realității în mediul informațional.

Nu în ultimul rând, includerea minorităților naționale în proiectul identitar al Republicii Moldova este esențială pentru coeziunea societății și pentru reducerea vulnerabilităților care pot fi exploatare de actori ostili. O identitate europeană deschisă, pluralistă și incluzivă contribuie la formarea unui front social unit în fața amenințărilor hibride.

Așadar, aceste direcții de acțiune constituie fundamentul unei strategii de securitate societale orientate spre viitor, în care identitatea europeană nu este doar acceptată, ci și întărită ca un element central al culturii de securitate a Republicii Moldova. În acest context, cultura de securitate devine nu doar un instrument de protecție, ci și un mecanism activ de construcție identitară, capabil să ofere societății moldovenești o direcție comună într-un peisaj geopolitic instabil (Popescu 2023, 76). Fragmentarea identității explică dificultățile statului de a dezvolta o viziune unitară de securitate, deoarece diferitele grupuri sociale au repere simbolice și istorice distincte. Pentru o parte a populației, securitatea este legată de apartenența la spațiul cultural românesc și la valorile occidentale, în timp ce pentru altă parte, aceasta se corelează cu stabilitatea tradițională și relațiile cu Federația Rusă (Serebrian 2020, 61). Această dualitate generează o insecuritate identitară, care se reflectă în percepțiile divergente asupra amenințărilor externe și asupra orientării strategice a țării.

Dintr-o perspectivă constructivistă, cultura de securitate nu este un dat fix, ci o realitate socială creată prin interacțiuni, discursuri și politici (Wendt 1999, 45). În Republica Moldova, construirea acestei culturi este un proces în continuă evoluție, situat între două

modele geopolitice concurente: unul bazat pe valorile europene ale democrației și statului de drept, și altul ancorat în narațiunea eurasiatică a „lumii ruse” (Popescu 2023, 72).

Această tensiune strategică are un impact direct asupra rezilienței societății. O comunitate care nu își conturează clar reperele identitare nu va reuși să dezvolte mecanisme eficiente de apărare informațională și de coeziune națională (European Commission 2022). De aceea, cultura de securitate ar trebui să devină un pilon esențial al politicilor de consolidare identitară, nu doar un instrument tehnic al apărării.

Un alt aspect crucial este influența mediilor de informare și a educației civice. Mass-media, rețelele sociale și sistemul educațional joacă un rol important în formarea percepțiilor despre securitate, stat și apartenență. Fără o strategie de comunicare bine definită, dezinformarea și propaganda pot deveni instrumente care subminează consensul societal (Calus 2022, 20). De aceea, alfabetizarea mediatică și promovarea valorilor europene în educație ar trebui să fie considerate măsuri de securitate națională, nu doar politici culturale.

Consolidarea unei culturi de securitate europene implică, așadar, și construirea unei identități colective bazate pe încredere în instituții, transparență, responsabilitate democratică și solidaritate societală (Bărbulescu 2019, 58). Aceste valori sunt fundamentul prin care Republica Moldova poate depăși ambivalențele istorice și geopolitice, transformând securitatea într-un proiect identitar de modernizare națională.

### **Contextul geopolitic și nevoia unei culturi de securitate coerente**

După 2014, odată cu anexarea Crimeei și începutul războiului din estul Ucrainei, Republica Moldova a intrat într-o nouă fază de vulnerabilitate geopolitică, marcată de o intensificare a presiunilor și riscurilor neconvenționale. Actori străini au desfășurat campanii informaționale menite să manipuleze percepțiile publicului și să îndrepte opiniile în direcții care le favorizau interesele geopolitice. În același timp, dependența energetică a Republicii Moldova a fost folosită ca un instrument de șantaj politic, transformând securitatea energetică într-un element esențial al agendei naționale. De asemenea, societatea moldovenească a fost ținută de campanii de propagandă care urmăreau să amplifice diviziunile identitare, profitând de polarizarea geopolitică dintre susținătorii integrării europene și cei atașați de spațiul post-sovietic. Narativele anti-occidentale, în special cele îndreptate împotriva NATO și Uniunii Europene, au fost frecvent folosite pentru a submina încrederea cetățenilor în instituțiile și parteneriatele externe democratice (Comisia Europeană 2022). În acest context, securitatea nu mai poate fi văzută doar prin prisma frontierelor fizice, ci a devenit un proces complex, în care spațiul informațional și cel energetic au căpătat o importanță strategică majoră.

Invazia Federației Ruse în Ucraina, care a avut loc în februarie 2022, a accelerat semnificativ procesul de redefinire a orientării de securitate a Republicii Moldova. Amenințarea militară din apropiere a dus la un consens politic emergent, subliniind necesitatea de a întări reziliența statului și de a se orienta ferm către spațiul european de securitate. În acest context, integrarea în structurile europene este din ce în ce mai văzută ca un garant al stabilității, modernizării și protecției intereselor naționale (Popescu 2023, 74). Astfel, Republica Moldova se află într-un proces profund de reevaluare strategică, în care cultura de securitate devine o dimensiune esențială pentru supraviețuirea și afirmarea statului într-un mediu geopolitic ostil.

## **Vectorul european al culturii de securitate**

Integrarea europeană oferă Republicii Moldova un cadru instituțional modern și eficient pentru a întări securitatea națională. Prin alinierea standardelor și politicilor cu cele ale Uniunii Europene, Republica Moldova beneficiază de mecanisme care sprijină reziliența societății și a tehnologiei, în special în domenii esențiale precum securitatea cibernetică, energetică și protecția infrastructurilor strategice, folosind instrumente și directive precum NIS2, PESCO și Politica de Securitate și Apărare Comună (Bărbulescu 2019, 58).

În plus, integrarea europeană ajută la consolidarea democrației, a statului de drept și a bunei guvernări, toate fiind elemente cheie pentru capacitatea societății de a face față amenințărilor hibride. Pe lângă aspectul instituțional, orientarea pro-UE devine o parte importantă a identității naționale, promovând valori precum libertatea, pluralismul și drepturile fundamentale, ceea ce întărește legătura Republicii Moldova cu spațiul civilizațional european.

În același timp, colaborarea strânsă cu NATO prin Parteneriatul pentru Pace ajută la dezvoltarea capacităților de apărare ale statului, sprijinind profesionalizarea și interoperabilitatea sectorului de apărare, fără a impune automat obligația de a adera la Alianță (NATO 2023). Astfel, cooperarea cu UE și NATO se completează reciproc, oferind Republicii Moldova o viziune strategică clară și oportunități concrete pentru a-și crește reziliența și securitatea națională, în conformitate cu o identitate europeană în continuă dezvoltare.

### **Cultura de securitate și percepțiile publice în Republica Moldova**

Evoluțiile recente din percepția publică arată o schimbare a societății moldovenești către spațiul european de securitate. Conform referendumului din 20 octombrie 2024, care vizează aderarea Republicii Moldova la UE, 50,35% dintre cetățeni susțin această aderare, în timp ce 49,65% se opun. Aceste date sugerează o schimbare semnificativă în cultura de securitate și confirmă întărirea unei identități strategice aliniate cu valorile europene.

Cu toate acestea, această tendință pozitivă este afectată de un context informațional extrem de polarizat. Există grupuri sociale vulnerabile la campaniile de dezinformare și propagandă anti-occidentală, care sunt difuzate prin canale media influențate de actori străini (Calus 2022, 18). Narațiunile ostile UE și NATO încearcă să submineze încrederea cetățenilor în orientarea externă a statului și să reactiveze diviziunile identitare istorice, ceea ce reduce astfel reziliența societății în fața amenințărilor hibride.

În acest context, este crucial ca tranziția către o cultură de securitate europeană să fie însoțită de o schimbare a mentalităților, susținută prin politici publice solide. Introducerea educației pentru securitate în școli și universități, promovarea alfabetizării media și digitale, precum și responsabilizarea instituțiilor în comunicarea strategică sunt priorități esențiale pentru a proteja spațiul informațional național. De asemenea, un parteneriat activ între stat și societatea civilă este necesar pentru a combate manipularea și a întări capacitatea colectivă de a recunoaște și respinge ingerințele externe. Prin aceste măsuri, cultura de securitate devine nu doar un instrument de apărare, ci și o parte integrantă a identității europene emergente a Republicii Moldova, capabilă să sprijine coeziunea socială și orientarea strategică a statului pe termen lung.

## **Consolidarea identității naționale prin cultură de securitate**

Identitatea pro-europeană a Republicii Moldova devine din ce în ce mai clară, având o dublă funcție: una defensivă și alta proiectivă. Pe de o parte, este defensivă, deoarece implică protejarea spațiului informațional, apărarea suveranității statului și întărirea capacității societății de a face față influențelor ostile din exterior. Într-un context plin de propagandă, presiuni geopolitice și riscuri hibride, această componentă defensivă devine esențială pentru supraviețuirea statului și menținerea ordinii democratice.

Pe de altă parte, identitatea pro-europeană are și o dimensiune proiectivă: reflectă aspirația de modernizare, dezvoltare instituțională și prosperitate economică. Susținerea democrației, atragerea de investiții străine și alinierea la standardele europene de viață sunt direcțiile strategice prin care această identitate se transformă într-un proiect societal de viitor. Astfel, dimensiunea identitară nu se limitează la o apartenență simbolică, ci devine motorul transformării interne și al consolidării direcției geopolitice asumate.

Dintr-o perspectivă constructivistă, securitatea nu este un dat fix, ci un proces continuu de construire socială prin discursuri, politici și practici colective (Wendt 1999, 34). Prin urmare, pentru Republica Moldova, este crucial să se contureze o narațiune strategică coerentă, capabilă să definească clar și pozitiv locul țării în arhitectura de securitate europeană, stabilind astfel fundamentul unei identități europene asumate, orientate spre protejarea valorilor democratice și a suveranității Republicii Moldova într-un mediu geopolitic provocator.

## **Concluzii**

Pentru Republica Moldova, cultura de securitate este esențială pentru construirea identității într-un mediu geopolitic plin de instabilitate și presiuni externe. Într-o zonă unde competiția marilor puteri influențează direct identitatea și alegerile strategice ale statelor mici, dezvoltarea unei culturi de securitate europene devine o necesitate pentru supraviețuirea politică și socială.

În acest context, întărirea orientării pro-europene nu este doar o opțiune politică sau o strategie de modernizare economică, ci un proiect vital, bazat pe trei piloni fundamentali: strategic, societal și axiologic.

Din punct de vedere strategic, integrarea în sistemul european de securitate oferă acces la resurse, standarde și parteneriate esențiale pentru protecția statului într-o zonă predispusă la conflicte și intervenții hibride. Pe plan societal, adoptarea valorilor și mecanismelor europene ajută la consolidarea unității comunității politice, diminuând diviziunile identitare și sporind încrederea publicului în instituțiile statului. În ceea ce privește planul axiologic, orientarea europeană îmbină identitatea națională cu valorile democratice, respectarea drepturilor omului și cultura pluralismului, în contrast cu modelul autoritar și expansionist care provine din Est.

Dezvoltarea unei culturi de securitate europene este crucială pentru trei obiective esențiale: reziliența societală, care se referă la capacitatea noastră colectivă de a face față manipulărilor, presiunilor economice și campaniilor de dezinformare; coeziunea identitară, ce implică formarea unei viziuni comune asupra direcției strategice a statului și a apartenenței noastre la o civilizație; și capacitatea de apărare democratică, care protejează sistemul politic și libertățile fundamentale de eventuale destabilizări. Fără o

astfel de cultură, Republica Moldova riscă să fie reabsorbită în sfere de influență care nu se aliniază cu aspirațiile sale democratice. Pe de altă parte, prin întărirea identității sale europene, statul își poate afirma autonomia strategică și își poate asigura un viitor stabil în comunitatea politică europeană.

## BIBLIOGRAFIE

- Bărbulescu, Iordan Gheorghe. *Uniunea Europeană: între federalism și interguvernamentalism*. București: Polirom, 2019.
- Buzan, Barry, Ole Wæver, and Jaap de Wilde. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner, 1998.
- Buzan, Barry. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. 2nd ed. London: ECPR Press, 2008.
- Calus, Kamil. „Moscow’s Narratives in Moldova: Strategic Propaganda and Identity Cleavages.” *OSW Studies* 393 (2022): 17–29.
- Calus, Kamil. „Russia’s influence in Moldova: propaganda and energy leverage”. *OSW Studies*, nr. 393, 2022.
- Cenusa, Denis. “Geopolitics and Identity in Moldova.” *FES Moldova Papers* 12 (2021): 1–20.
- European Commission. *Countering Hybrid Threats in Europe*. Brussels: EU Publications, 2022.
- European Commission. *Joint Communication on the EU’s Response to Hybrid Threats*. Brussels: EU Publications, 2022.
- NATO. *Individual Partnership Action Plan: Republic of Moldova*. Brussels: NATO, 2023.
- Oshkalo, Serghei. „Societatea moldovenească între identitate și securitate.” *Revista de Politică și Relații Internaționale* 8, nr. 2 (2023): 10–21.
- Popescu, Nicu. “Moldova’s Strategic Reorientation after 2022.” *EUISS Brief* 4 (2023): 70–80.
- Serebrian, Oleg. *Chișinău – Moscova: o relație dificilă*. Chișinău: Cartier, 2020.
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.